

РЕЦЕНЗИЯ

по дисертационен труд

на тема:

„Художествено-естетическото развитие - основа за интегриране на образователното съдържание в предучилищна възраст“
за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

Научна област на висше образование: 1. Педагогически науки,

Професионално направление: 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика),

Катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ към
Факултет по Науки за Образованието и Изкуствата на
СУ „Св. Климент Охридски“

Докторант: Милена Емилова Кирниколова

Научен ръководител: проф. дн Лучия Малинова

Рецензент: проф. д.п.н. Пламен Анатолиев Легкоступ

I. Данни за докторанта.

Милена Емилова Кирниколова е родена на 27.08.1976 г. През 2000 г. получава бакалавърска степен по „Музикална педагогика“ в СУ „Св. Климент Охридски“. Притежава няколко магистърски степени: „Магистърска програма за треньор по карате“ (Национална спортна академия „Васил Левски“, гр. София, 2003 г.); „Спортен педагог“ (ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“, гр. Велико Търново, 2008 г.); „Педагогика на масовата и художествена комуникация“ (СУ „Св. Климент Охридски“, 2010 г.). От 2012 г. до 2016 г. се обучава като редовен докторант за получаване на Образователно-квалификационна и научна степен „Доктор“, по професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика) в катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ на СУ „Св. Климент Охридски“.

Живее и работи в Плевен. След завършване на бакалавърската си степен, за различни периоди от време, работи в ЦДГ „Дружба“, Плевен, като музикален педагог, в Спортно Училище „Г. Бенковски“- гр. Плевен, като спортен педагог и треньор по карате, а от 2010 г. е преподавател по

физическо възпитание и спорт на студентите от Медицински университет в гр. Плевен.

II. Данни за докторантурата.

Милена Кирниколова е зачислена като редовен докторант към катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ на факултета по Науки за Образованието и Изкуствата към СУ „Св. Климент Охридски“. Със заповед на Ректора № РД 38-207/28.05.2020 г. е насочена към защита и е определено научно жури.

Докторантът е изпълнил всички изисквания и условия на ЗРАСРБ, на Правилника за неговото приложение, както и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд е апробиран и насочен за официална публична защита от катедра „Предучилищна и медийна педагогика“.

При цялостната реализация на дисертационния труд не са констатирани процедурни и формални нарушения.

III. Данни за дисертацията и автореферата.

Дисертационният труд съдържа 283 страници, от които 242 страници основен текст, който е онагледен с: 8 таблици, 1 схема, 49 графични изображения (диаграми) и 41 страници приложения.

Използваната литература е от 113 източника, от които 83 са на български език, 24 на руски, 6 на английски език, а 17 – интернет ресурси. Най-старият източник е от 1947 година, но съвременните източници преобладават, като последният е от 2018 година. В допълнение са проучени множество нормативни документи, свързани с темата на дисертацията.

Дисертационният труд включва теоретична, методологична и аналитична част, които са правилно структурирани и отговарят на утвърдените изисквания и приети практики. Състои се от увод; изложение в три глави, четвърта глава - с изводи и заключение и литература. Под формата на Приложение, към основното книжно тяло с обем от 41 страници, са представени материали към дисертацията, съдържащи входящи и изходящи диагностични тестове, различни анкети, таблици от изследването, както и материали, представящи дейността на децата по поставените в модела теми, допълващи основния текст.

Избраната тема е актуална, дисертабилна и социално значима. Така разработена, тя осигурява допълване на педагогическата теория и практика с нови идеи в контекста на съвременната образователна парадигма. *Основната идея* на дисертацията е необходимостта от подобряване нивото на художествено-естетическото развитие на децата от предучилищна възраст, което е изключително важен аспект в цялостното им личностно развитие, тъй като това е възрастта, в която те съзнателно възприемат ценностните и морални категории за живота и се изграждат духовно и емоционално.

„Настоящият дисертационен труд, пише Кирниколова, изследва възможността за интегриране на образователното съдържание на направленията в едно със заложените художествено-естетически елементи в тях, в услуга на подобряване качеството на художествено-естетическото развитие на децата от предучилищна възраст.“ Напълно споделям вижданията на докторанта, както приемам и факта, че тя обосновано търси начини да „събуди“ и насочи интереса на децата в тази посока, съобразявайки се с възрастовите им особености. Поради това докторантът предполага, че използването на педагогически ситуации, които интегрират всички образователни направления и съдържат в себе си елементи за художествено-естетическото развитие, стимулират личностното развитие на децата.

Предложеният в дисертационния труд *педагогически модел* е насочен към активизиране на творческата дейност на децата, едновременно с усвояване и ефективно използване на съвременни образователни технологии за подобряване нивото на художествено-естетическото им развитие и интегриране на образователното съдържание от направленията на програмните системи за обучение и възпитание в предучилищна възраст. Тези идеи отразяват и моите вижданията относно значението на изкуството в неговата интегрална цялост, в процеса на педагогическото, развиващо, взаимодействие с детето, допринасящо за неговото личностно и социално изграждане. Смятам, че в този аспект е налице насоченост към интегриране на педагогическите технологии със средствата на изкуството. От друга страна, изобразителните дейности, знанията за изкуствата и придобитите художествено-изобразителни умения се обогатяват чрез прилагането на интегрални педагогическо-методически технологии.

В *Увода* докторантът представя мотивите за избор и актуалността на темата, като очертава проблемни полета, към които насочва своята изследователска амбиция.

Накратко са представени дизайнът на педагогическото изследване, неговият обхват, както и кратка анотация на дисертационния труд.

Още тук проличава личностната ангажираност на автора към избраната проблематика и възможностите му за професионално компетентно защитаване на тези в избраното поле за изследователска изява.

В *Първа глава*, озаглавена **Постановка на проблема**, Милена Кирниколова представя теоретичната постановка на основната проблематика в дисертацията: Коректно и подробно характеризира същността на понятието Художествено-естетическо развитие, на художественото начало в естетическото развитие на децата от ПУВ, което очертава онази рамка на израстването им, която включва формирането на представите им за ролята на различните изкуства в изграждането на нравствените и естетически качества.

Компетентно проследява историята на естетическото възпитание от древността до наши дни, от което става ясно какво огромно място заема идеалът за красотата в живота на човека. Като се базира на теоретичните постановки, докторантът извежда възпитателните елементи художествено-естетическото и нравствено развитие в предучилищна възраст. Съвсем правилно Кирниколова констатира, че средствата за естетическо възпитание са обособени в 2 групи - средства на изкуствата и средства от околната действителност, като успешно акцентира върху видовете изкуства, въздействащи върху Художествено-естетическото развитие: Театър, Изобразително изкуство, Музика, Цирково изкуство и Балет, Литература, Архитектура и Скулптура, Мюзикъл и Опера. Авторът с вещина интерпретира идеи и становища относно други фактори, влияещи върху художествено-естетическото развитие на децата: семейната и социална среда, интериора, природата, труда, игрите, медиите.

Доста голяма част от главата е отделена на Държавните образователни изисквания (ДОИ) за художествено-естетическото развитие в предучилищна възраст и промените на програмните системи за предучилищно образование в България. С умение са разгледани програмните системи за предучилищното образование в детските заведения в редица страни от Европейския съюз, като докторантът ни убеждава, че структурата на всяка система за предучилищно възпитание се дължа на

различните национални приоритети и възприети принципи за възпитание в традициите на съответната държава.

Представени са и основни акценти в съдържанието на програмните системи за обучение в предучилищна възраст, способстващи за изграждане на художествено-естетическото развитие на децата. Направен е изводът, че специфично за всяка отделна програмна система е диференциацията им, според подходите и принципите за подбор на програмното съдържание, като авторите поставят своите стандарти относно навлизането на децата в проблемите на изкуството.

Авторът с умение интерпретира проблема за интегриране на елементите за художествено-естетическото развитие в съдържанието на програмните системи по образователни направления, дори повече: детайлно разглежда връзките между съответната програмна система, всяко едно образователно направление и елементите за художествено-естетическо развитие. Нещо, което мога да определя като един от приносните моменти на дисертацията.

Като цяло приемам първа глава в този ѝ вид, въпреки че с по-големия си обем (от 10-а до 94-а стр.) леко нарушава баланса между главите.

Във **Втора глава**, наречена **Теоретико-експериментални и организационни параметри на изследването** е представен изследователският обхват на проучването:

Обосновано са формулирани **целта и обектът** на **изследването**. Приемам изведените шест **задачи**, както и трите формулирани, вследствие на проведеното подробно проучване по темата, **хипотези** на **изследването**.

Разгледани са мястото и ролята на различните етапи, през които протича изследването (констатиращ, формиращ и контролен), както и използваните подходи: диалогичност, интегративност, информативност, стимулативност, динамичност.

В главата компетентно са представени правилата и критериите при провеждане на изследването, като в проведения експеримент е приложен педагогически модел за перманентна промяна в естетическата нагласа и поведението на децата от ПУВ, чрез използване на разработени от автора ситуации, предназначени да моделират мисленето на децата и да развият художествено-естетическите им способности.

Предложеният педагогически модел е построен на принципа на интегрирането на образователното съдържание от различните направления и чрез използване на заложените в тях художествено-

естетически и възпитателни похвати се оформя една нова концепция за художествено-естетическо възпитание.

Параметрите на изследването са логично формулирани, подредени и взаимосвързани. Това предпоставя оптимално реализиране на изследователската програма и получаване на обективни данни. С помощта на таблици и диаграми са онагледени дейностите, заложи в модела и компетенциите, които те развиват. Обосновани са използваните методи и подходи. Използваната методика е подробно представена. Целесъобразно е разработен планът на педагогическия експеримент. Научните методи, диагностичният инструментариум и специализирана методика са приложими и имат необходимия достоверен и надежден характер.

В апробирането му участват 102 деца, като в експерименталните и контролни групи те са разделени по равно. Етапите на експерименталния модел са реализирани в две детски градини в гр. Плевен с деца от: трета и четвърта група („Слънце” и „Мечо Пух“) на ОДЗ № 18 „Дружба”, както и от трета група и четвърта група („Бон-бон” и „Мечо Пух”) на ЦДГ № 6 „Чучулига”.

В края на главата (на стр. 165) са представени изводи от наблюдението на контролните групи, но не открих такива за експерименталните. Според мен, тези изводи могат да бъдат в следващата глава или накрая, при изводите и заключенията.

В **Трета глава**, наречена **Анализ на резултатите от изследването**, са представени методите за анализ и обработка на данните, адекватно използвани с цел извеждане на резултати от входящия, формирация и контролния етап на експеримента. Те са представени в табличен, графичен и текстови формат, като за целта са използвани данни за броя деца и съотношение в проценти (%), както и анкетни проучвания, на които е направен анализ. Математико–статистическите методи за доказване на заложените хипотези и за обработката и анализа на емпиричните данни от проведените изследвания в дисертацията са подходящи за целта. Подборът им е направен съобразно целите и задачите на емпиричното изследване, от една страна, и вида и обема на получените данни от друга.

Анализът е осъществен по посока на знанията в теоретичен аспект и уменията – в практически аспект, като особен интерес представляват графичните изображения, в които са представени резултатите от изследването.

На база на анализа на резултатите от констатиращия и контролния етап на експерименталното изследване е направен сравнителен анализ на получените емпирични данни. От обобщените резултати между входното и изходното ниво личи, че е налице статистически достоверно различие по съответните показатели. Сравняването на данните от констатиращия с тези от контролния етап по безспорен начин доказва заложените хипотези.

В *Четвърта глава* на дисертационния труд, наречена **Изводи и заключение**, дисертантът е обобщил резултатите от системната работа по предложения педагогически модел, като смята, че е постигната поставената цел, а именно: смисълът на художествено–естетическото възпитание и развитие на децата се заключава в това да се провокира проявата на творческите им способности, умението вярно да се разбират понятията „красиво, добро, правилно, съвършено”, както и да ги прилагат в ежедневието и в действителността. Направените, не само тук, изводи са релевантни на поставените шест задачи.

В *Заключението* се акцентира върху извода, че вследствие на експеримента, промените в поведението, мисленето и реакциите на децата са недвусмислено в положителна посока. Те са подобрили отношенията по между си, към учителите, към вещите (общите и личните) и т.н.. Негативните действия: конфликти с околните, небрежно отношение към заобикалящите ги предмети, липса на творческа активност, намаляват правопропоционално с всеки следващ етап от провеждане на педагогическия експеримент.

Съгласен съм с обобщенията на резултатите, изводите и заключенията, направени в тази част на дисертацията, но смятам, че не е било необходимо тази част от дисертацията да се нарече глава, особено като имам пред вид обема ѝ.

Ще ми се да обърна внимание на материалите, представени в Приложението, защото то съдържа интересни данни, които, според мен, са доказателство за успешността на приложения педагогически модел.

След задълбочения анализ убедено можем да твърдим, че на база разработката на докторанта могат да се направят научно обосновани, значими за художествено-педагогическата практика изводи и препоръки.

Дисертационният труд отговаря на законовите норми.

Авторефератът отразява синтезирано и аналитично същността на разработения труд, коректно представя приносите от него и отговаря на общоприетите изисквания.

IV. Научни приноси.

В дисертацията са формулирани следните научни приноси:

1. Разгледани и анализирани са програмните системи за предучилищното образование в детските заведения в България и редица страни от Европейския съюз, като е изведена тезата, че структурата на всяка система за предучилищно възпитание се дължи на различните национални приоритети и възприети принципи за възпитание в традициите на съответната държава;

2. Авторът с умение интерпретира проблема за интегриране на елементите за художествено-естетическото развитие в съдържанието на програмните системи по образователни направления, като детайлно разглежда връзките между съответната програмна система, всяко едно образователно направление и елементите за художествено-естетическо развитие;

3. Предложеният в дисертационния труд педагогически модел е насочен към активизиране на творческата дейност на децата, едновременно с усвояване и ефективно използване на съвременни образователни технологии за подобряване нивото на художествено-естетическото им развитие и интегриране на образователното съдържание от направленията на програмните системи за обучение и възпитание в предучилищна възраст;

4. Апробиран е предложеният педагогически модел и е обработен статистически материал от резултатите на децата, показващ ефективността на модела.

Изводите, които могат да се направят на база на представените научни приноси, показват, че експерименталният методически модел функционира успешно във възпитателно-образователния процес, свързан с художествено-естетическо развитие на детската личност. Постигнати са предварително заложените очаквани резултати и моделът с успех би могъл да се използва в практиката на учителите в предучилищна възраст.

V. Публикации и участия в научни форуми.

Докторантът е представил три самостоятелни и свързани с темата на дисертацията публикации, което е необходимият изискуем минимум.

VI. Критични бележки и препоръки:

На фона на богатото съдържание на дисертационния труд могат да бъдат отправени следните бележки и препоръки:

1. Заключение на дисертационния труд би могло да е по-обширно и да очертава изследователските перспективи, породени от резултатите на експерименталната работа, както и бъдещите възможности за развиване на модела.
2. Значимостта на изследването изисква определени негови части да се публикуват в утвърдени издания в сферата на педагогиката, без да омаловажавам стойността на форумите и сборниците, в които са представените публикации.
3. Проученият, анализиран и обобщен богат теоретичен материал, както и практическата му реализация, биха могли да бъдат издадени под формата на монография, естествено, след адаптирането на дисертацията.

Направените в рецензията критични бележки и препоръки не поставят под съмнение безспорните и значителни приноси, съдържащи се в дисертационния труд, а биха могли да бъдат предмет на по-нататъшните усилия на автора.

VII. Заключение.

От материалите, които задълбочено и с интерес проучих, мога да направя извода, че Милена Кирниколова е ерудиран автор, който притежава необходимите интелектуални и професионални качества на изследовател и педагог.

След като се запознах обстойно с дисертационния труд и приложението към него, стигам до извода, че те са оригинално дело на автора. Приемам структурирането на дисертацията, въпреки че може да има и други мнения. Стилът отговаря на изискванията за такъв тип разработки, а изказът на Кирниколова е на академично ниво. Използвам случая да поздравя научния ръководител – проф. дн Лучия Малинова за постижението на докторанта ѝ.

Като имам предвид актуалността и значимостта на изследваната проблематика, неоспоримите достойнства на дисертацията, разкриващи безспорните качества и способността на докторанта Милена Кирниколова за самостоятелна научноизследователска дейност, нейните възможности за разкриване на нови научни факти и закономерности, които обогатяват педагогическата практика, давам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** на нейния труд.

Предлагам на уважаемото научно жури **ДА ПРИСЪДИ** на докторанта **МИЛЕНА ЕМИЛОВА КИРНИКОЛОВА** **образователната и научна степен „Доктор“** в професионално направление: 1.2 „Педагогика“ (Предучилищна педагогика).

27.08.2020 год.
Велико Търново

Изготвил:

(проф. д.п.н. Пламен Легкоступ)